

Blagdan života

(Izbor iz zbirke »Vrata Božića« Ružice Martinović–Vlahović)

*Dobri!a Zvonarek**

Hrvatska božićna lirika, koja raznolikošću nimalo ne zaostaje za bogatstvom domaće božićne tradicije, čini poseban tematski krug unutar hrvatskoga religioznog pjesništva. Svoj odnos prema onostranom gradi na motivu Božjeg utjelovljenja u betlehemske jaslice, koje svojom životnošću i porukom već stoljećima inspirira ne samo književnike već i mnoge druge umjetnike.

Iza brojnih napjeva kojima običavamo slaviti blagdan Božića kriju se zanimljive priče o njihovu postanku i porijeklu, nama danas poznatim ili anonimnim autorima. Najstarije tragove ove naše poezije čuva Francuska nacionalna knjižnica u Parizu, u kojoj je pohranjen Pariški zbornik iz 1380. godine. U njemu je sačuvana hrvatska glagoljaška pjesmarica s dvije božićne pjesme: *Proslavimo Otca Boga* i *Bog se rodi v Vitliomi*, od kojih se potonja i danas pjeva u našim crkvama, kapelicama i domovima. Mora se spomenuti i nezaobilazna uglazbljena molitva *Va se vrime godišća*, koja se u brojnim varijantama izvodi u svim hrvatskim podnebljima, *Pavlińska pjesmarica* (1664) i *Cithara octocorda* (1701) koje su sačuvale zapise božićnih pjesama u sjevernim hrvatskim krajevima, kao i u puku omiljene *Narodi nam se, Radujte se narodi, Veselje ti navješćujem, Svim na zemlji* i *Kirie eleison*, čije stihove, uz mnoge druge, pripisujemo zagrebačkom župniku Crkve svete Marije na Dolcu, Adamu Baričeviću.

Od starih, pomno prepisivanih pjesmarica do danas proteklo je mnogo vremena. Odnos prema umjetnosti, pa tako i prema književnosti u međuvremenu se uvelike promijenio: poezija je postala kreativno iznašašće pojedinca, njegov osebujan glas među mnoštvom onih koji se osjećaju ponukani da svoje unutrašnje preokupacije pretoče u pisanu riječ. Samim time promijenio se i karakter stihova posvećenih Božjem rođenju — od nekadašnjih neosobnih pohvala Božiću, koje u našoj tradiciji često vjerno slijede biblijski sadržaj, i lirskoga »mi« koje poziva na veselje i molitvu, do suvremenih stihova u kojima je taj blagdan često premješten u sferu

* Dobri!a Zvonarek, prof. hrvatskog jezika i književnosti i diplomirani književni komparatist, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb. Adresa: Jordanovac 110, p. p. 169, 10 000 Zagreb, Hrvatska. E-pošta: dobri!a.zvonarek@zg.htnet.hr

privatnog, intimnog doživljaja. Na tom tragu nastali su izvrsni stihovi posvećeni Božiću iz pera Vladimira Nazora (*Božić*), Ive Kozarčanina (*Božićna slutnja*) ili primjerice Pavla Despota (*Pismo pred Božić*), kao i drugih zvučnih, ali i manje poznatih imena s hrvatske književne scene.

Zbirka *Vrata Božića* Ružice Martinović–Vlahović nastoji združiti ova dva koncepta u cjelinu, povezujući teološki opis biblijskih događaja s osobnim doživljajem Blagdana. Tako se iza gotovo svake impersonalne pjesme naslućuje osobna »priča«, a u većini pjesama s izraženim lirskim »ja« iščitava jedna teološki promišljena koncepcija Božjeg rođenja kao čina velike ljubavi prema čovjeku. U tom je viđenju Božić osvjetljeni put prema Istini (*Trak nebeske zvijezde što struji kroz zemaljski mrak/osvijetlit će bar za jednu noć naš život; li pri toj svjetlosti spazit ćemo prolaz što vodi/kroz vrata Božića u zemlju ljubavi.*) Razrađujući ovaj motiv, pjesnikinja se poigrava dobro poznatim kontrastom zemaljskog mraka i nebeskog svjetla, koji često postaje okosnica čitave pjesme. Česti su stoga i paralelizmi koji u pojedinim pjesničkim tekstovima prerastaju i u organizacijski princip (*Znak osporavan*). Jedan od snažnijih kontrasta, koji je ipak diskretno provučen kroz stihove, onaj je između djetinjstva i sadašnjosti, gdje se djetinjstvo pokazuje kao prostor autentično proživljenih Božića (*Božići djetinjstva, Svi moji Božići*). U sadašnjosti pak autorica prepoznaje ispraznost u iščekivanju malog djeteta, površnost svijeta »u kojemu su želje same sebi dovoljne« (*Možda je Duh Božića ostao zarobljen u izlozima, /zaključan u praznim uredima nakon slavlja, /istopljen u medenim osmjesima čestitara.*) Svjesna bogatstva koje za sobom ostavlja i mira koji nudi ljudima, ona poziva da Bogočovjeku dopustimo da nas preporodi, preobrazi našu dušu u »neispisanu bjelinu« (*S Njime možemo učiti iznova osjećati, iznova vjerovati, /iznova govoriti i hodati; li smješkat se toplinom bliske nježnosti.*) Njezini stihovi su stoga, površnosti svijeta usprkos, ipak prožeti optimizmom, vjerom u novi početak, nadom koju pronose kraljevi noseći svijetu dragocjene posude (*O kraljevima*), anđeo koji obilazi dječja uzglavlja (*Smijeh anđela*), pa čak i magarac koji je Mariju donio do štalice (*Pohvala magarcu*).

Pjesnički izraz Ružice Martinović–Vlahović jednostavan je, uglavnom lišen suvišnih kićenosti te tako primjeren snazi njezine poruke. Obilježio je i njezine prethodne zbirke *Mirisi ljubavi*, *U blizini Tvoj duh me obavija*, a možda je najvidljiviji upravo u pjesmi *Tvoj duh me ovija kao plašt*, toliko puta izvedenoj u našim crkvama. Ta je jednostavnost obilježje i autoričine ritmizirane proze, izrazito slikovite, koja u tematiku unosi čak i dašak humora, a u njezinoj najnovijoj zbirci čini zasebnu cjelinu.

Tek ponekad pjesnikinja stihove oplemenjuje rimom, i to uglavnom u kraćim pjesmama, koje tako još zvučnije prenose poruku mira i ljubavi.

Zbirka *Vrata Božića*, koja će uskoro ugledati svjetlo dana, sugestivan je i snažan poziv na dostojnu proslavu predstojećeg nam blagdana, ujedno i autoričin lirski dnevnik, kolaž svih njezinih Božića, iskren i topao doživljaj Blagdana koji želi podijeliti sa svijetom.

Čekanje Božića

*Kao da je čekanje Božića postalo
važnije od Božića samog;
i ići ususret značajnije od susreta.
Božić je tek jedna želja više
ili razlog mnoštvu želja
u svijetu u kojem su želje
same sebi dovoljne.*

*Možda je Duh Božića ostao zarobljen u izlozima,
zaključan u praznim uredima nakon slavlja,
istopljen u medenim osmjesima čestitara.*

*Čeka pred vratima siromaha,
čami po zakutcima naših dana,
pred domom svijeta ostavljen.*

*Ili na pragu srca strpljivo bdi,
dok ne začuje
ljupki korak glasonoše ljubavi...*

Blagdan života

*Užgao si sve moje svijeće
da proslavim blagdan života.
A ja sam uvijek ponovno
gasila pokoji plamičak.*

*Pa sada brojim preostale
i bdijem nad njima
— da ih tama ne nadvlada.*

*I svaki put u noći dolaska
kad svečanost zvijezda zasija
ja zapalim pokoju iznova:
pa je zakrilim, pa je raspirim;
i svjetlost umnažam sjenama.*

Vrata Božića

*Božićna slavlja uvijek nas dovode na naše izvore;
sabiru s bezvodnih lutanja, vraćaju nevinost početaka.
Do mjesta gdje se rođenjem Djeteta
i naš život može ponovno roditi;
postati dječja duša, neispisana bjelina*

— na koju će Otac s ljubavlju ispisati našu životnu priču...
Priču Božjeg djetinjstva.

*S Njime možemo učiti iznova osjećati, iznova vjerovati,
iznova govoriti i hodati;
i smješhati se toplinom bliske nježnosti.
Trak nebeske zvijezde što struji kroz zemaljski mrak
osvijetlit će bar za jednu noć naš život;
i pri toj svjetlosti spazit ćemo prolaz što vodi
kroz vrata Božića u zemlju ljubavi.*

Otvorio si

*Otvorio si nebesa kao školjku bisernu
i njenim biserom obasjao noć*

*Otvorio si zasune vječnosti da se prelije
i morem dobrote svoje opasao naše obale.
O, da nam je moći uzeti ljepotu!
Barem toliko da nam nedostaje.
Ako smo za nju stvoreni,
zašto nas onda boli?
I gdje nam je mjerica
kojom se ona dolijeva;
pa nas žeže žeđ u blizini izvora?!*

*Samo u Tvojoj prisutnosti,
bivamo i mi prisutni;
i u Tvojem miru, izmiriti možemo
ljute guje i dijete u sebi.*

*Al' priči Ti trebamo posve blizu!
Kroz prolaz što nam je darovan;
uz radosni fiat Djevice,
na mjestu gdje je Sina čuvala.*

Obećani

*Još tinja ona mala vatra
između njih troje:
posljednji plamičak otkriva
vrata što na pohođenje zovu.*

*Tko li će ući na njih večeras
dal pastir ili kralj;
možda sa novom aktovkom, crnom
jedan čovjek mlad.*

*A prozori noći blistaju vani,
otpočeo je nebeski bal;
dal' svjetla će grada
umanjit im sjaj
i mnoštvo običnih koraka
prekriti meki anđelski trag?*

*Još tinja ona mala vatra
između njih troje:
majka sa čedom
— dvostruki osmjeh
— stostruka sreća!
U malom je tijelu
čežnje dovoljno za cijeli svijet.*

*Očeva ljubav s Njime će rasti,
do ruba života i
preko tog;
nad paklenom jamom s Njega
će pasti božanski prah.
Praznina groba bit će je puna!*

Božići djetinjstva

*Još svi su moji Božići u meni!
Sjaje izdaleka Zvijezdom zapaljeni!*

*I svi su oni od božanskog zlata,
nebeskog, finog; od anđelskog praha.*

*Još svi su cijeli, lampioni bijeli.
Cvjetovi nade, uz put zasađeni.*

*Božić na Božić bogatstvo u nizu:
oni daleki, najviše su blizu...*

Znak osporavan

*Izvana sjaj nebesa
— iznutra titravi mrak skloništa...*

*Izvana pjesma anđela
— unutra muk i djetinji plač...*

*Izvana poklon kraljeva
— unutra ni sluga prenoćio ne bi...*

*Izvana mirisi tamjana
— iznutra vonj goveda...*

*Izvana cijelom svijetu objava
— unutra samo Njeno srce zna...*

O kraljevima

*Ići putovima jedne zvijezde
koja neprestano odmiče,
zar to nije avantura života?!
Stići napokon do ishodišta svjetla
gdje Mlado sunce u jaslama počiva
prije uzdignuća i zalaska krvavog*

*Prignuti se k njemu i darivati ga.
Al' što je zlato pokraj takvog sjaja?!
Tamjan i smirna hlape u visinu — postidjeni.
Ići putovima jedne zvijezde
do stjecišta nebesa.
Vraćati se potom obasjan.
A posude dragocjene ne nose
više u rukama — one su sada u njima.*

Bijeli znak

*Prosuo si mir po stvarima
i postao vidljiv očima svijeta:*

*kao dijete, kao pjesma,
kao zvijezda, kao sreće početak.*

*Prosuo si mir po našim danima
pa se iskri po bjelinama duše:*

*kao snijeg, večernji,
među stablima.*

Dani osobitog sjaja

*Tolike godine, toliki adventi, toliki Božići!
Božić na Božić, slažu godine hrpicu božićnih zlatnika. I svake godine po jedan
zlatnik anđeo stavlja na uzglavlje Djeteta.*

*Taj dan osobitog sjaja, putnik vidi izdaleka; on ostaje trajna vrijednost proživlje-
nog, sačuvana za Veliko putovanje. I kad se osvrnemo iza sebe, vidimo ih u nizu: ti
godovi na našim stablima utkani u njihov rast, ti čvorovi na životnoj niti kojima pre-*

mošćujemo praznine, čarobne svjetiljke uzduž ceste života, između kojih su neosvijetljene etape puta. U dugom nizu godina razaznajemo božićna svjetla; sežu ona daleko, sve do u dubinu djetinjstva. I sva su još tu; nijedno nije ugašeno. A tamo na kraju (ili početku) puta lebdi nad njima Betlehemska zvijezda. U paradoksnj perspektivi sjećanja, oni iz djetinjstva najjače svijetle, njihova je zvijezda najkrupnija, a poj nebesa najzvučniji! Kao da se putem prosiplje svjetlost; i kao da pomalo sahne. Dok se posve ne ugasi, tamo negdje gdje se cesta horizontom zatvara...